

УДК 338.439:633.1(477)

Е. Н. Симонян,
к. с.-г. н., в. о. директора, Луганський науково-дослідний центр
продуктивності агропромислового комплексу
ORCID ID: 0000-0002-3190-8324

М. О. Яндола,
науковий співробітник, Луганський науково-дослідний центр
продуктивності агропромислового комплексу
ORCID ID: 0000-0001-5943-6819

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.15.51

РОЗВИТОК ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

E. Simonyan,
PhD in Agricultural Sciences, Director, Luhansk Research Center for the Productivity of the Agro-Industrial Complex
M. Yandola,
Researcher, Luhansk Research Center for the Productivity of the Agroindustrial Complex

DEVELOPMENT OF GRAIN PRODUCTION IN LUGANSK REGION

У статті розглянуто розвиток зерновиробництва в Луганській області за останні роки. Виявлено рівень забезпеченості області власним зерном. Визначено роль зернових культур в економіці сільськогосподарських підприємств. Запропоновано низку заходів щодо усунення наявних недоліків.

Методика дослідження. У процесі дослідження використані діалектичні методи пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ, монографічний (при узагальненні вітчизняного і зарубіжного досвіду у визначенні економічної сутності продовольчої безпеки), аналізу і синтезу (при дослідженні рівнів виробництва зернових і зернобобових культур та рівень забезпеченості населення зерном), статистичних угруповань (при виявленні місця регіонів в загальнонаціональному обсязі виробництва зернових культур), економіко-статистичний (при обробці масових статистичних даних), абстрактно-логічний (при обґрунтуванні теоретичних узагальнень і формування висновків).

Результати дослідження. У статті розглянуто потенціал розвитку зерновиробництва в Луганській області. Проведено аналіз на основі статистичних даних галузі рослинництва та запропоновано шляхи нарощування обсягів виробництва зерна.

Елементи наукової новизни. Аналіз рівня розвитку рослинництва Луганської області в світлі використання новітніх технологій і моніторингу врожайності.

Практична значущість. Поряд з окремими позитивними змінами в зерновиробництві області встановлено перешкоди на шляху їх розвитку. Внесено пропозиції щодо їх усунення активними інвестиціями та програмами державної підтримки аграрного сектору області.

Agriculture is the main source of food in all countries of the world. If the agricultural sector cannot meet the growing demand for food, it negatively affects the growth rate of the economy. The article considers the trends in the development of grain production in the Luhansk region, made an objective economic assessment of the modern development of the grain industry, identified the features of its operation and the main factors of influence.

The study used dialectical methods of cognition, a systematic approach to the study of economic phenomena, monographic (generalizing domestic and foreign experience in determining the economic essence of food security), analysis and synthesis (in studying the levels of production of cereals and legumes and grain supply), statistical groups (in identifying the place of regions in the national volume of grain production), economic and statistical (in the processing of mass statistics), abstract and logical (in substantiating theoretical generalizations and drawing conclusions).

As a result of the study, the level of own grain supply was calculated, and the potential for the development of the grain production industry in Luhansk Oblast was determined. The place of grain crops in the economy of agricultural enterprises is determined. Analysis of the level of development of crop production in the region in the light of the use of the latest technologies and monitoring of yield, provided an opportunity to identify positive changes in the field of crop

production in the region and identify problems of its development. The article provides suggestions for eliminating shortcomings. The main components of the innovative development of grain production in the Luhansk region should be the use of innovative types of technology, which requires considerable investment in the form of state programs for agricultural development. Every agricultural enterprise must take into account the requirements of the market and climatic features of the area, apply advanced technologies for growing grain, use innovative varieties, create irrigation infrastructure, develop opportunities for storage and processing of grain.

Ключові слова: зерновиробництво, чисельність населення, площі зернових, валовий збір, урожайність, забезпеченість зерном, культури зернові, пшениця, ячмінь, кукурудза.

Key words: grain production, population, grain area, gross harvest, yield, grain supply, grain crops, wheat, barley, corn.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аграрний сектор відіграє стратегічну роль у процесі економічного розвитку країни. На сьогодні розвиток промислового і сільськогосподарського комплексів не є альтернативою, вони доповнюють і підтримують один одного, як у плані витрат, так і результатів. Сільськогосподарський сектор є основою економіки, яка забезпечує людство основними інгредієнтами, а тепер і сировиною для індустріалізації. Як показує економічна історія багатьох розвинутих країн процвітання сільського господарства сприяло процвітання економічного розвитку всієї країни. Одною з провідних галузей сільського господарства є зерновиробництво. Протягом багатьох років Україна серед основних експортерів пшениці. Для подальшого економічного розвитку країни раціональним та доцільним буде зробити більший акцент на подальшому розвитку аграрного сектору. Розвиток зерновиробництва в Луганській області сьогодні можливий лише завдяки впровадженню інновацій, які дозволять отримати високоякісну продукцію, що має попит на внутрішньому та зовнішньому ринках. Однак нестача коштів змушує більшість аграрних підприємств впроваджувати "обмежені" інновації, які не дають великого ефекту.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в аналітичному дослідженні сучасного стану зерновиробництва Луганської області та виявленні тенденцій розвитку галузі на перспективу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Економічну ефективність зерновиробництва в Україні та регіонах розглядали Г. Атамась [4], Ю.П. Воскобійник, О.Г. Шпикуляк, [1], Л.В. Забуранна [6], С.В. Кучер [7], М.Й. Малік [8], В.М. Жук [10], В.С. Кушнірук [11], однак, попри це, питання розвитку зерновиробництва залишаються недостатньо вивченими.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток зерновиробництва в Луганській області відрізняється певними особливостями, які обумовлені розташуванням області у різних природно-кліматичних зонах і є найменш сприятливим для ведення галузі рослинництва. Характерним є довгострокові бездощові періоди з високим рівнем температури повітря. Відмінні особливості ґрунтів і кліматичних характеристик області свідчать про те, що за рівними умовами вирощування сільськогосподарських культур, їх урожайність формується нижче, ніж у сусідніх областях (Донецькій, Дніпропетровській та Кіровоградській). За бонітетом ґрунтів область займає останні місця в Україні.

Загальна земельна площа по підконтрольним українській владі територіям: — 1831,9 тис. га із них: сільськогосподарські угіддя — 1404,2 тис. га (76,6 %) із них: рілля — 980,0 тис. га (69,8 %).

Ліси та інші лісовкриті площі — 246,5 тис. га (13,5 %).

Виробничу діяльність здійснюють 1072 агропромислових формувань, з яких:

807 — фермерські господарства;

152 — господарські товариства;

87 — приватні підприємства;

20 — державні підприємства;

11 — виробничі кооперативи;

6 — інші підприємства та 42,8 тис. особистих селянських господарств (13).

Аналіз змін обсягів площ посівів та урожайності зернових культур по роках дозволяє виявити рівень стану та розвитку зерновиробництва в області. Значну частину доходів сільськогосподарських підприємств Луганської області забезпечують саме зернові культури, вони займають більшу частину засіяних площ. Більшість сільгосптоваровиробників віддають перевагу вирощуванню озимої та ярої пшениці, ячменю, кукурудзі на зерно, гороху та соняшнику. За даними Луганської ОДА у 2020 році загальна посівна площа на всіх категоріях господарств склала 848,9 тис. га, що на 15,8 тис. га більш ніж

Таблиця 1. Виробництво культур зернових і зернобобових у Луганській області за останні 10 років

Рік	Посівна площа, тис. га	Виробництво, тис. ц	Урожайність, ц з 1 га
2011	518,1	12685,3	25,5
2012	529,0	12938,2	25,4
2013	555,2	12929,5	24,0
2014 ¹	413,2	12263,3	33,1
2015 ¹	400,8	9927,7	25,0
2016 ¹	380,9	12742,3	33,6
2017 ¹	387,6	12761,6	32,9
2018 ¹	407,8	11594,1	28,5
2019 ¹	407,7	14464,9	35,5
2020 ¹	398,6	13759,2	34,5
2020 р. до 2011 р., %	76,9	108,5	138,8
2020 р. до 2019 р., %	97,7	108,4	135,2

Примітка: ¹ Без урахування частини тимчасово окупованої території у Луганській області.

Джерело: опрацьовано за даним Державної служби статистики України.

у 2019 році. Під зерновими та зернобобовими культурами було зайнято 398,6 тис. га (46,9 % загальної посівної площі), що на 1,1 % менше ніж у 2019 р. Частка пшениці серед зернових склала 68,7 %, кукурудзи на зерно — 15,9%, ячменю — 11%. Посіви озимого ячменю в області займають незначні площі — від 4,6 тис. га у 2018 році до 10,3 тис. га у 2020 році. Аграрії області дають перевагу ярому ячменю, хоча за

останні три роки врожаї озимого ячменю були на 30% більш ніж ярого. Збір урожаю кукурудзи на зерно по області на 44,1— 62,7 менше ніж середні врожаї по Україні.

Область належить до зони ризикового землеробства, оскільки природно-кліматичні умови мають суттєвий вплив на урожай і якість сільськогосподарської продукції. За останні роки недобір урожаю — наслідок великої посухи в період цвітіння та наливу колосу зернових культур. Саме тому економічно вигідним для вирощування в природно-кліматичній зоні Луганської області є озима пшениця та соняшник.

Згідно з показниками статистичної звітності (табл. 1) за останні десять років рівень урожайності зернових та зернобобових культур у Луганській області коливався від 24,0 ц/га до 35,5 ц/га. Високі врожаї останніх років дозволили досягти рівня виробництва зернових більш, ніж до 2014 року, коли посівна площа під зерновими та зернобобовими досягала 555,2 тис. га. Такий результат досягнуті завдяки підвищенню культури землеробства, впровадженню новітніх технологій у рослинництві, використанню сортів-інновацій та інших факторів.

Дані, наведені в таблиці 2 показують роль та значення зернових культур в економіці Луганської області.

Таблиця 2. Виробництво культур зернових і зернобобових у масі після доробки в Луганській області

Рік	Господарства усіх категорій			Підприємства			Господарства населення		
	площа зібрана, тис. га	обсяг виробництва, тис. ц	ц з 1 га	площа зібрана, тис. га	обсяг виробництва, тис. ц	ц з 1 га	площа зібрана, тис. га	обсяг виробництва, тис. ц	ц з 1 га
Культури зернові та зернобобові									
2018	406,3	11594,1	28,5	325,2	9728,1	29,9	81,1	1866,0	23,0
2019	407,6	14464,9	35,5	323,8	11814,8	36,5	83,9	2650,1	31,6
2020	398,6	13759,2	34,5	304,3	11168,2	36,7	83,8	2510,6	33,4
Середнє	404,2	13272,7	32,8	317,8	10903,7	34,3	82,9	2342,2	29,3
Озима пшениця									
2018	270,5	7933,1	29,3	236,0	7109,4	30,1	34,5	823,7	23,8
2019	277,5	10055,0	36,2	237,9	8777,8	36,9	39,6	1277,2	32,3
2020	271,9	10273,4	37,8	233,2	8995,5	38,6	38,7	1277,9	33,0
Середнє	273,3	9420,5	34,4	235,7	8294,2	35,2	37,5	1126,3	29,7
Яра пшениця									
2018	1,9	47,1	24,9	1,5	37,2	24,4	0,4	9,9	26,9
2019	1,3	30,5	22,2	1,1	24,6	21,7	0,2	5,9	24,3
2020	1,8	71,5	39,4	1,5	63,4	42,2	0,3	8,1	26,2
Середнє	1,7	49,7	28,8	1,4	41,7	29,4	0,3	7,9	25,8
Кукурудза на зерно									
2018	65,4	2264,8	34,6	41,1	1602,2	38,9	24,3	662,6	27,3
2019	61,6	2773,4	45,1	38,1	1832,5	48,2	23,5	940,9	40,1
2020	63,5	1851,0	29,2	38,9	1145,3	29,5	24,6	705,7	28,7
Середнє	63,5	2296,4	36,3	39,3	1526,6	38,9	24,1	789,7	32,0
Ячмінь ярий									
2018	48,2	914,5	19,0	28,4	580,4	20,5	19,8	334,1	16,9
2019	49,8	1182,6	23,8	31,2	797,8	25,6	18,6	384,8	20,7
2020	44,2	1209,2	27,4	25,5	755,2	29,6	18,7	454,0	24,4
Середнє	47,4	1102,1	23,4	28,4	711,2	25,3	19,0	390,9	20,7

Джерело: опрацьовано за даним Державної служби статистики України.

Площа, на якій зібрані зернові та зернобобові культури в Луганській області за останні роки, складає всього 2,6—2,74% від площ в Україні, а обсяги виробництва цих культур складають всього лише 1,65—2,11% від обсягів виробництва в країні. Питому вагу зернових та зернобобових культур в області забезпечують сільськогосподарські підприємства, на їх частку доводиться 77,9%, і лише 22,1% забезпечують господарства населення. Пояснюється це тим, що великі аграрні підприємства мають можливість застосувати інтенсивні технології, проводити картографування ґрунтів, застосувати прогресивну техніку та інноваційні сорти. Однак сільськогосподарський сектор області недостатньо оснащений, і значна частина наявної сільськогосподарської техніки застаріла. Недостатні капітальні вкладення не дають можливість впровадити найбільш ефективні технології.

Згідно Христенко Г.М. економічно обґрунтовано й доведено, що мінімально допустимий рівень урожайності зернових і зернобобових культур для ефективного виробництва має бути не менше 30 ц/га [9]. В Луганській області такі показники були лише в 5 роках з десяти, найвищі врожаї 38,7—39,6 ц/га у 2019—2020 роках забезпечували сільськогосподарські підприємства, господарства населення отримали на 15,5—18,5% менше врожаю (табл. 2). Це можна пояснити тим, що сільгосппідприємства області за останні роки, завдяки державним програмам підтримки аграріїв, оновили машинно-тракторний парк (придбана сучасна ґрунтообробна та посівна техніка, трактори, зернозбиральні комбайни на суму понад 2597,9 млн грн). Техніка точного висіву, вибір вдалих для регіону сортів, комплексні добрива і грамотне землеробство за обмежених ресурсів допомогли отримати відносно високі врожаї озимої пшениці та кукурудзі. За останні три роки найбільш врожайною культурою була кукурудза на зерно, так у 2019 році її середня врожайність на підприємствах складала 48 ц/га, у других господарствах — 40,1 ц/га. Однак позитивні ефекти ефективності відзначені при вирощуванні озимої пшениці, обсяг її виробництва у 2020 році досягало до 10273,4 тис. ц, що зумовлено великими масштабами виробництва та відносно високими врожайностями у підприємствах області.

Наскільки сільське господарство області задовольняє попит на зернові по регіону?

Рівень забезпеченості власним зерном за А.В. Марченко, А.Ф. Меньшиковою [3] визна-

чається за формулою:

$$P_{\text{заб}} = \frac{ВПр}{Пр} * 100,$$

$P_{\text{заб}}$ — рівень забезпеченості власним зерном, %;

$ВПр$ — валове виробництво зерна в регіоні, ц;

$Пр$ — потреба регіону в зерні, ц.

За показниками Головного управління статистики Луганської області чисельність постійного населення на 1 січня 2021 року складає 2121,3 тис. осіб. Потреба регіону в зерні визначається множенням чисельності населення на виробництво зерна на людину в рік по країні. Для виконання розрахунків ми взяли за основу прийнятий середній обсяг внутрішнього споживання зерна по Україні на одну особу (523 кг) по Я.О. Довгенко [5]

$$P_{\text{заб}} = \frac{12298120^*}{2121300 * 5,23} * 100 = 110,8\%$$

* середнє значення за 2015—2020 роки.

За результатами розрахунків область практично повністю забезпечує себе зерном.

Збільшення попиту на їжу в економіці визначається таким рівнянням [12]:

$$D = P + 2g,$$

D — річний темп зростання попиту на їжу.

P — швидкість приросту населення.

g — означає швидкість збільшення доходу на душу населення.

2 — еластичність попиту на доходи на сільськогосподарську продукцію.

Однак збільшення попиту на їжу в області не спостерігається, тому що за показниками Міністерства фінансів України в Луганській області за 2015—2019 рік спостерігається негативна динаміка населення (рис. 1): у 2014 році кількість населення скоротилося на 19,5 тис. осіб, у 2015 році — на 14,6 тис. осіб, у 2016 році — на 10,1 тис. осіб, у 2017 році — на 27,7 тис. осіб, у 2018 році — на 16,6 тис. осіб, у 2019 році — на 15,9 тис. осіб, у 2020 році — 14,6 тис. осіб (рис. 1).

Обсяг виробництва пшениці в Луганській області повністю забезпечує внутрішні потреби області, однак варто пам'ятати, що зернове господарство не тільки джерело доходів сільгосптоваровиробників, а й джерело валютних надходжень країни. Тому нарощування обсягів виробництва зернових і зернобобових культур завдяки зростанню рівня врожайності має стати пріоритетом для сільгоспвиробників області.

Для стійкої інтенсифікації виробництва та пом'якшення наслідків негативних кліматичних явищ, у світі використовують якісні на-

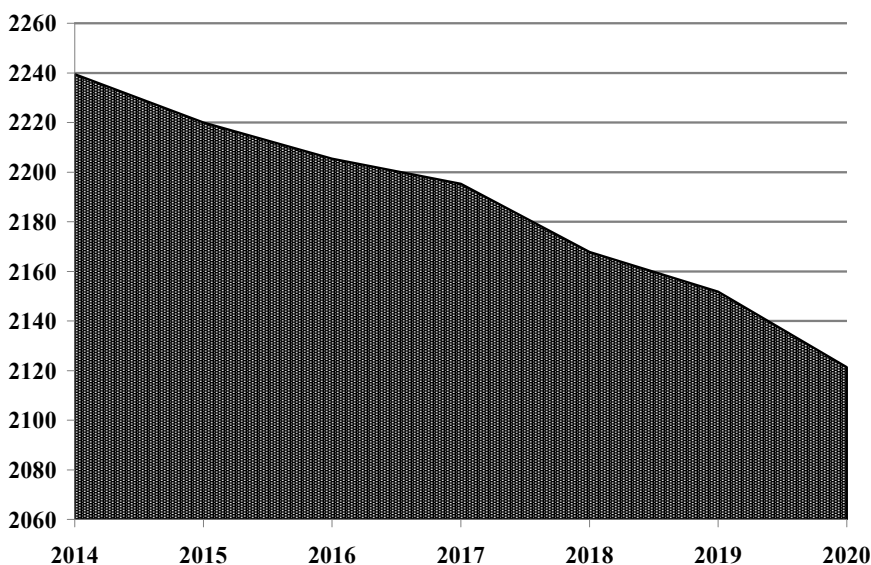
сіння, сорти-інновації, сівозміни, інноваційну техніку, сучасний захист сільськогосподарських культур від шкідників та хвороб. Інновації дозволяють вносити оптимальні норми добрив, своєчасно виконувати усі технологічні операції, зменшити витрати на паливно-мастильні матеріали. Сучасне зерновиробництво в ринкових умовах без інновацій неможливо. Тільки покращення економічного стану аграріїв — запорука інноваційного розвитку зерновиробництва.

Цього можна досягти шляхом інтенсифікації виробництва, а саме: удосконаленням культури землеробства, використанням інноваційних засухостійких сортів та техніки точного висіву, застосуванням науково обґрунтованих норм внесення добрив у системі сівозмін та сучасного захисту сільськогосподарських культур.

Основними складовими інноваційного розвитку зерновиробництва в Луганській області має стати використання технологій інноваційного типу, що потребує немалих інвестицій в вигляді державних програм розвитку сільського господарства.

ВИСНОВКИ

Збільшення обсягів виробництва та продуктивності сільського господарства, як правило, значною мірою сприяє загальному економічному розвитку країни та окремої області. У процесі дослідження з'ясовано, що за останні три роки валовий збір зерна у Луганської області поступово збільшується. Недобір урожаю в окремі роки пояснюється посушливими погодними умовами. Зерновиробництво Луганської області має великий потенціал. Нарощування обсягів виробництва зернових можливий лише завдяки підвищенню врожайності шляхом введення інновацій. Пріоритетним завданням для кожного сільськогосподарського підприємства є освоєння прогресивних технологій вирощування зерна, вибір зернових культур з урахуванням вимог ринку і кліматичних особливостей місцевості, використання сортів-інновацій. Основними завданнями подальшого зерновиробництва, як в Луганській області, так і у країни є:

Рис. 1. Динаміка чисельності населення з 2015 по 2020 рр.

Джерело: опрацьовано за даним Державної служби статистики України.

- створення аграріям необхідних для їх діяльності умов;
- удосконалення податкової та кредитно-фінансової політики;
- формування механізму економічного розвитку галузі з урахуванням вимог ринку;
- організація прямих зв'язків ринків збуту та виробників.

Література:

1. Воскобейник Ю.П. Витрати на ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / [Шпичак О.М., Воскобейник Ю.П., Шпикуляк О.Г., та ін.]; за ред. Ю.П. Воскобейника. — К.: ННЦ ІАЕ, 2013— 440 с.
2. Колесникова Н.А. Финансовый и имущественный потенциал региона: опыт регионального менеджмента / Н.А. Колесникова. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 240 с.
3. Марченко А.В. Организация производства, хранения и переработки сельскохозяйственной продукции / сост. А.В. Марченко, А.Ф. Меньщикова, В.М. Троценко, М.К. Юшкова; Пермь: ИПЦ "ПрокростЪ", 2017. — 75 с.
4. Атамась Г. Аналітичне дослідження розвитку зерновиробництва в Одеській області України / Аграрний вісник Причорномор'я 2019, ISSUE 95. С.132
5. Довгенко Я.О. Статистичний аналіз динаміки споживання зерна та забезпечення попиту / Я.О. Довгенко // Наукові праці КНТУ. Економічні науки, 2010. Вип. 17. С. 401—407.
6. Забуранна Л.В. Економічна ефективність виробництва зерна та шляхи її підвищення в сільськогосподарських підприємствах / Л.В. За-

буранна // Економіка АПК. — 2014. — № 3. — С. 55.

7. Кучер С.В. Фактори впливу на стан ефективності зернового господарства в Україні / С.В. Кучер // Економіка АПК. 2004. — № 1. — С. 114—118.

8. Малік М.Й. Інституціоналізація аграрного підприємства: Трансформація та ефективність / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. 2010. — № 7. — С. 132—139.

9. Христенко Г.М. Розвиток та напрями підвищення ефективності зернової галузі / Г.М. Христенко // Вісник НТУ "ХПІ. — 2013. — № 53 (1026). — С. 182—188.

10. Жук В.М. Розвиток зернового ринку / В.М. Жук, М.П. Сичевський // Наукове обґрунтування інтенсифікації виробництва зерна в Україні: виступи науковців на засіданні Президії Національної академії аграрних наук України 27 липня 2011 р. — К.: Аграрна наука, 2011. — 156 с. — С. 92—101.

11. Кушнірук В.С. Розвиток та ефективність зерновиробництва в аграрних підприємствах Новоодеського району [Електронний ресурс] / В.С. Кушнірук, О.В. Толмач. — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/60.pdf>

12. Прабурай Л. Роль сільського господарства в економічному розвитку країни [Електронний ресурс] / Л. Прабурай. — Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/334645070_Role_of_Agriculture_in_the_Economic_Development_of_a_Country

13. Паспорт Луганської області 2020 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://loga.gov.ua/sites/default/files/pasport_20201.pdf

14. Сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/reference/people/luganskaya/>

References:

1. Voskobejnyk, Yu.P. Shpynchak, O.M. and Shpykuliak, O.H. (2013), Vytraty na efektyvnist' vyrobnytstva produktsii v sil'skohospodars'kykh pidpryemstvakh (monitorynh) [Costs of production efficiency in agricultural enterprises], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

2. Kolesnykova, N. A. (2000), Fynansovyy y umoshestvennyj potentsyal rehyona: opyt rehyonal'noho menedzhmenta [Financial and property potential of the region: the experience of regional management], Fynansy y statystyka, Moscow, Russia.

3. Marchenko, A.V. Menshykova, A.V. Trotsenko, V.M. and Yushkova, M.K. (2017), Orhanyzatsiia proyzvodstva, khraneniya y pererabotky

selskokhoziaistvennoi produktsyy [Organization of production, storage and processing of agricultural products], "ProkrostЪ", Perm, Russia

4. Atamas, H. (2019), "Analytical progress of grain production in the Odessa region of Ukraine", Ahrarnyj visnyk Prychornomor'ia, vol. 95, pp. 132.

5. Dovhenko, Ya.O. (2010), "Statistical analysis of the dynamics of grain consumption and demand", Statystychnyj analiz dynamiky spozhyvannia zerna ta zabezpechennia popytu Naukovi pratsi KNTU. Ekonomichni nauky, vol. 17, pp. 401—407.

6. Zaburanna, L.V. (2014), "Economic efficiency of grain production and ways to increase it in agricultural enterprises", Ekonomika APK, vol. 3, pp. 55.

7. Kucher, S.V. (2004), "Factors pouring into the mill of efficiency of grain government in Ukraine", Ekonomika APK, vol. 1, pp. 114—118.

8. Malik, M.J. Shpykuliak, O.H. (2010), "Institute for Agricultural Industry: Transformation and Efficiency", Ekonomika APK, vol. 7, pp. 132—139.

9. Khrystenko, H.M. (2013), "Development and directions of increase of efficiency of grain branch", Visnyk NTU KhPI, vol. 53 (1026), pp. 182—188.

10. Zhuk, V.M. and Sychevs'kyj, M.P. (2011), "Promotion of the grain market", Naukove obgruntuvannia intensyfikatsii vyrobnytstva zerna v Ukraini: vystupy naukovtsiv na zasidanni Prezydii Natsional'noi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy July 27 [Scientific substantiation of intensification of grain production in Ukraine: speeches of scientists at the meeting of the Presidium of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine on July 27, 2011], Ahrarna nauka, Kyiv, Ukraine, pp. 92—101.

11. Kushniruk, V.S. (2016), "Development and efficiency of grain production in agricultural enterprises of Novoodesky district", Ekonomika ta upravlinnia pidpryemstvamy, vol. 13, pp. 298, available at: <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/60.pdf> (Accessed 25 July 2021).

12. Praburaj, L. (2018), "Role of Agriculture in the Economic Development of a Country", available at: https://www.researchgate.net/publication/334645070_Role_of_Agriculture_in_the_Economic_Development_of_a_Country (Accessed 25 July 2021).

13. Luhansk Regional Military Civil Administration (2020), "Passport of Luhansk region 2020", available at: http://loga.gov.ua/sites/default/files/pasport_20201.pdf (Accessed 25 July 2021).

14. Website of the Ministry of Finance of Ukraine (2021), available at: <https://index.minfin.com.ua/reference/people/luganskaya/> (Accessed 25 July 2021).

Стаття надійшла до редакції 30.07.2021 р.